

PRYMAT BISKUPA RZYMU JAKO POSŁUGA JEDNOŚCI

Słowa kluczowe: prymat Biskupa Rzymu, struktura prymacjalna Kościoła, struktura kolegialna Kościoła, jedność Kościoła

Keywords: primacy of the Bishop of Rome, patriarchal structure of the Church, collegial structure of the church.

Schlüsselworte: Primat des Bischofs von Rom, Primatstruktur der Kirche, kollegialer Aufbau der Kirche, Einheit der Kirche

Na forum ruchu ekumenicznego problematyka prymatu Biskupa Rzymu jawi się jako ważny temat dialogów Kościoła rzymskokatolickiego z innymi Kościołami i Wspólnotami eklezjalnymi. Należy go rozpatrywać odwołując się przede wszystkim do tajemnicy Kościoła ustanowionego przez Jezusa Chrystusa. Podstawowym i fundamentalnym przymiotem Eklezji jest jedność. Wyraża ona najgłębszą istotę wspólnoty wierzących w Jezusa, tak Jego bezpośrednich uczniów jak i kontynuatorów dzieła głoszenia Dobrej Nowiny o zbawieniu, aż do eschatologicznego wypełnienia w Królestwie Bożym.

JEDNOŚĆ KOŚCIOŁA

Ustanowiona przez Jezusa Chrystusa Eklezja jest zgromadzeniem ludu Bożego – Izraela czasów ostatecznych. *Dzieje Apostolskie*, rysując obraz i ukazując doświadczenie wczesnego Kościoła, przedstawiają wspólnotę Dwunastu wraz z Maryją, innymi kobietami i krewnymi Jezusa jako nieustanne, ciągle nowe gromadzenie się (zob. Dz 1, 12–14: *Wtedy wrócili do Jerozolimy z góry, zwanej Oliwną, która leży blisko Jerozolimy, w odległości drogi szabatowej. Przybywszy tam weszli do sali na górze i przebywali w niej: Piotr i Jan, Jakub i Andrzej, Filip i Tomasz, Bartłomiej i Mateusz, Jakub, syn Alfeusza, i Szymon Gorliwy, i Juda, [brat] Jakuba. Wszyscy oni trwali jednomyślnie na modlitwie razem z niewiastami, Maryją, Matką Jezusa,*

---

* Ks. dr hab. Paweł Rabczyński – kapłan archidiecezji warmińskiej, kanonik fromborski, teolog (teologia fundamentalna), adiunkt w Wydziale Teologii UWM w Olsztynie, autor monografii *Znaki czasów według Marie-Dominique Chenu*, Olsztyn 2007.

i braćmi Jego). Zauważmy, że uczniowie nie spotykają się w oddzielnych grupach, lecz wszyscy razem, w dodatku w tym samym pomieszczeniu. Jedno miejsce ma tutaj znaczenie symboliczne. Dla pierwotnego Kościoła stanie się przesłaniem, że wspólnocie wierzących w Jezusa Zmartwychwstałego nie wolno się dzielić. Jedno miejsce jest znakiem jedności Eklezji, a gromadzący się w nim są jej pierwowzorem. Autor *Dziejów Apostolskich* podkreśla, że zgromadzenie trwa jednomyślnie na modlitwie, oczekując na dar Ducha Świętego. Oznacza to, że podstawowym sposobem istnienia Kościoła jest ufne błaganie Boga o przyjście Parakleta. To On jest w centrum Eklezji – Duch Jezusa, który umożliwia jednomyślność zgromadzenia i jest siłą jego żywotności. *Dzieje Apostolskie* ukazują, że wierzący w Zmartwychwstałego Pana są wciąż jednym zgromadzeniem, trwają w jednym Duchu, nawet wtedy, gdy miejsce ich gromadzenia się zmienia. Spotykają się w świątyni, po domach, ale zawsze stanowią jedną wspólnotę, mimo pojawiających się różnic, a następnie przesładowań. Eklezja jest także miejscem wzajemnego upominania i ciągłego pojednania. Obejmuje wszystkie płaszczyzny życia wierzących i nakierowuje je na wolę Bożą, na Boży plan zbawienia. Kościół czerpie swoje siły z jedności. Potwierdza to fakt, że właśnie jedność jest głównym tematem nowotestamentowej paraklezy (por. Rz 12,16; 15,5n; 1 Kor 1,10; 12,25; 2 Kor 13,11; Ef 4,1–6; Flp 1,27–2,4; Kol 4,2; 3,15; 1 P 3,8)¹.

Źródłem i wzorem jedności zgromadzonych jest komunია Osób w Trójcy Świętej. Bóg, nawiązując z uczniami Jezusa zbawczy dialog, zaprasza ich do uczestnictwa w tej komunii, aby stanowili jedno z Nim, jak również między sobą. Podstawą jedności Eklezji jest wyznawanie tej samej wiary, celebrowanie tych samych sakramentów i uznanie komunii hierarchicznej².

Jan Paweł II w encyklice *Ut unum sint* podkreśla, że *jedność dana przez Ducha Świętego nie polega jedynie na tym, że ludzie gromadzą się w społeczność, która jest zwykłą sumą osób. [...] Wierni stanowią jedno, ponieważ w Duchu trwają w komunii Syna, w Nim zaś — w Jego komunii z Ojcem: „mieć z nami współuczestnictwo znaczy: mieć je z Ojcem i z Jego Synem Jezusem Chrystusem” (1 J 1,3). Tak więc, dla Kościoła katolickiego komunია chrześcijan nie jest niczym innym, jak objawieniem się w nich łaski, poprzez którą Bóg czyni ich uczestnikami własnej komunii, to znaczy swojego życia wiecznego. Słowa Chrystusa: „aby wszyscy stanowili jedno” są zatem modlitwą skierowaną do Ojca, aby Jego zamysł w pełni się urzeczywistnił, tak aby „wydobyć na światło, czym jest wykonanie tajemniczego planu, ukrytego przed wiekami w Bogu, Stwórcy wszechrzeczy” (Ef 3,9). Wierzyć w Chrystusa znaczy pragnąć jedności; pragnąć jedności znaczy pragnąć Kościoła; pragnąć Kościoła znaczy pragnąć komunii łaski, która odpowiada zamysłowi Ojca, powziętemu przed wszystkimi wiekami. Taki właśnie jest sens modlitwy Chrystusa: „ut unum sint”³. Dlatego też Cz.S. Bartnik stwierdza, że Trójca Święta jest najwyższym modelem Kościoła: jak w Bogu Trzy osoby stanowią realną odrębność a zarazem*

¹ Zob. G. Lohfink, *Czy Bóg potrzebuje Kościoła? O teologii ludu Bożego*, Poznań 2005, s. 329–355.

² Zob. Sobór Watykański II, Konstytucja *Lumen gentium*, nr 14; Jan Paweł II, Encyklika *Ut unum sint*, Watykan 1995, nr 9.

³ Jan Paweł II, Encyklika *Ut unum sint*, nr 9.

absolutną jedność, podobnie i chrześcijanie tworzą rzeczywistą wielość osobową Kościoła⁴. S. Nagy dostrzega w społecznej rzeczywistości Kościoła dwie cechy: organiczną jedność oraz harmonijną różnorodność. Jedność wspólnoty ma swoje źródło w misterium Chrystusa, natomiast jej życie jest odbiciem komunii miłości Trzech Osób Bożych⁵. Kościoła Chrystusowego nie da się sprowadzić tylko do społeczności (*societas*). Jest on komunią osobową (*koinonia, communio*), rodzajem jedności międzyosobowej o głębokiej więzi wewnętrznej. Komunia eklezjalna już się realizuje, ale jest także zadaniem dla Kościoła⁶.

ROZWÓJ DOKTRYNY O PRYMACIE BISKUPA RZYMU

Na przestrzeni wieków można zaobserwować ciągłość w rozwoju doktryny o prymacie Biskupa Rzymu⁷. Urząd następcy Piotra, choć został dany Kościołowi jako jego podstawowa struktura, to jedna kształtował się przez wieki, wzrastał i rozwijał się wraz z całą wspólnotą wierzących w Jezusa Chrystusa w jej permanentnej eklezjogenezie. Kościół jest przecież rzeczywistością dynamiczną (*in statu fieri*), niezwykle żywotną, co podkreślają jego obrazy i nazwy: Boża budowla zbudowana z żywych kamieni, szczep Boży, Oblubienica Boga, Ciało Chrystusa, lud Boży w drodze⁸. Urząd Piotrowy został zaszczerpiony w żywy organizm Eklezji, aby nieustannie budować jej jedność. Prymat Biskupa Rzymu nie jest wymysłem gminy popaschalnej, lecz jest głęboko zakorzeniony w eklezjotwórczym dziele Jezusa Chrystusa, o czym świadczą głównie trzy teksty *Nowego Testamentu*: obietnica dana Piotrowi w okolicy Cezarei Filipowej (Mt 16,18n); obietnica dana Piotrowi

⁴ Cz.S. Bartnik, *Personalizacja Kościoła w ujęciu Kardynała Karola Wojtyły*, „Znak” 32 (1980) nr 11, s. 1415.

⁵ Zob. S. Nagy, *Chrystus w Kościele*, Wrocław 1982, s. 63.

⁶ Zob. J. Mastej, *Od objawienia do wiary. Personalistyczna koncepcja aktu wiary chrześcijańskiej*, Lublin 2001, s. 240–241.

⁷ Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Ut unum sint*, nr 90–93; Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, Watykan 1999, p. 8: *Świadectwa dotyczące posługi Piotrowej można znaleźć we wszystkich — choć różnorodnych — elementach tradycji nowotestamentowej: zarówno u synoptyków — w różnych ujęciach u Mateusza, Łukasza i Marka — jak i w corpus Paulinum i w tradycji Janowej; każde z nich zawiera elementy oryginalne, odmienne pod względem narracyjnym, ale całkowicie zgodne co do istotnego znaczenia. Jest to znak, że posługa Piotrowa była uważana za konstytutywny element Kościoła*. Zob. także J. Ratzinger, *Opera omnia*, t. VIII/1: *Kościół — znak wśród narodów. Pisma eklezjologiczne i ekumeniczne*, wyd. polskie red. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2013, s. 558–622; Cz.S. Bartnik, *Kościół*, Lublin 2009, s. 192–205, 234–253; M. Rusecki, *Traktat o Kościele*, red. K. Kaucha, P. Królikowski, J. Mastej, Lublin 2014, s. 249–279; H. Seweryniak, *Święty Kościół powszedni*, Warszawa 1996, s. 110–148; H. Seweryniak, *Geografia wiary*, Warszawa 2010, s. 269–288; H. Waldenfels, *O Bogu, Jezusie Chrystusie i Kościele — dzisiaj*, Katowice 1992, s. 381–384; S. Pié-Ninot, *Wprowadzenie do eklezjologii*, Kraków 2002, s. 89–95; J. Morawa, *Znaki prawdziwości Kościoła*, w: *Teologia fundamentalna*, t. 4: *Kościół Chrystusowy*, red. T. Dzidek i in., Kraków 2003, s. 174–190; J.M. R. Tillard, *Il vescovo di Roma*, Brescia 1985; A. Carrasco, *Le primat de l'évêque de Rome*, Freiburg 1990; K. Schatz, *Der päpstliche primat*, Würzburg 1990; S. Grzechowiak, *Kościół, kim jesteś? Studium eklezjologii*, Gniezno 2002, s. 268–285; M. Żmudziński, *Ty jesteś Piotr. Świadomość funkcji prymacjalnej Jana Pawła II*, Olsztyn 2003.

⁸ Zob. Sobór Watykański II, Konstytucja *Lumen gentium*, nr 6.

podczas Ostatniej Wieczerzy (Łk 22,31n); rozmowa ze Zmartwychwstałym nad Jeziorem Tyberiadzkim (J, 21,15–17). Jak stwierdza G. Lohfink, Piotr jest ukazany w Ewangeliach jako typ, figura, pierwowzór ucznia i apostoła; jako ten, który został ustanowiony fundamentem Kościoła oraz przykładem, modelem i postacią do naśladowania, czyli także pierwowzorem przedstawiciela urzędu kościelnego⁹.

Kościół rzymskokatolicki niezmiennie utrzymuje, że prymat Biskupa Rzymu jest *darem Chrystusa dla Kościoła jako niezbędną posługą na rzecz jedności*, a także swoistym zabezpieczeniem wolności biskupów i Kościołów partykularnych przed ingerencjami władzy politycznej¹⁰. Ponadto jest przekonany, że – zgodnie z tradycją apostołską i z wiarą Ojców – pośród wszystkich Kościołów i Wspólnot kościelnych, tylko on zachował posługę Następcy Apostoła Piotra w osobie Biskupa Rzymu jako widzialny znak i gwarancję jedności¹¹.

Niewątpliwie swoistym apogeum nauczania o funkcji prymacjalnej Następcy Piotra była definicja dogmatyczna I Soboru Watykańskiego¹². Podczas IV sesji publicznej 18 lipca 1870 roku przyjęto konstytucję o Kościele Chrystusowym *Pastor aeternus*. W jej wstępie czytamy o celach prymatu: *Aby zaś episkopat był jeden i niepodzielny oraz aby cała rzesza wiernych mogła być zachowana w jedności wiary i w komunii przez związanych ze sobą nawzajem kapłanów, stawiając św. Piotra na czele pozostałych apostołów, ustanowił w nim trwałą zasadę i widzialny fundament tej dwojakiej jedności*¹³. W pierwszym rozdziale tego dokumentu jest mowa o ustanowieniu prymatu w osobie św. Piotra: *Nauczamy zatem i wyjaśniamy, zgodnie ze świadectwami Ewangelii, że Chrystus Pan bezpośrednio i wprost przyrzekł oraz udzielił św. Piotrowi Apostołowi prymatu jurysdykcji nad całym Kościołem Bożym*¹⁴; w drugim – o jego ciągłości w biskupach Rzymu: *Nikt nie może wątpić, a wiedziano o tym w każdej epoce, że święty i błogosławiony Piotr, książę i głowa apostołów, filar wiary oraz fundament Kościoła katolickiego, przyjął klucze królestwa od naszego Pana Jezusa Chrystusa, Zbawiciela i Odkupiciela rodzaju ludzkiego. Tenże Piotr żyje, przewodzi i sprawuje sąd aż do dziś i na zawsze w swoich następcach, biskupach świętej Stolicy rzymskiej, przez niego założonej i uświęconej Jego krwią. Dlatego ktokolwiek na tej katedrze następuje po Piotrze, ten z ustanowienia samego Chrystusa otrzymuje prymat Piotra w Kościele powszechnym. „Istnieje zatem dalej rozporządzanie prawdy, a św. Piotr trwając w przyjętej sile skały, nie porzuca otrzymanego steru Kościoła”*¹⁵, w trzecim – o naturze prymatu: *Wsparci jasnym świadectwem Pisma Świętego oraz postępując za wyraźnymi i oczywistymi postanowieniami zarówno naszych poprzedników biskupów Rzymu, jak i soborów generalnych,*

⁹ Zob. G. Lohfink, *Czy Bóg potrzebuje Kościoła?*, s. 455–461.

¹⁰ Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, nr 2.

¹¹ Jan Paweł II, Encyklika *Ut unum sint*, nr 88.

¹² Zob. G. Greshake, *Der Glaube und die dogmatischen Aussagen des I. Vaticanums über den päpstlichen Primat*, „Studia Nauk Teologicznych”10 (2015), s. 107–121.

¹³ Sobór Watykański I, Pierwsza konstytucja dogmatyczna o Kościele Chrystusowym *Pastor aeternus*, nr 3, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, tekst łaciński i polski, t. IV: *Lateran V, Trydent, Watykan I*, układ i opracowanie A. Baron, H. Pietras, Kraków 2005, s. 913–915.

¹⁴ Tamże, nr 5.

¹⁵ Tamże, nr 12–13.

odnawiamy definicję ekumenicznego Soboru Florenckiego, według której wszyscy wierni Chrystusa powinni wierzyć, że „Święta Stolica Apostolska oraz biskup rzymski posiadają prymat nad całym światem, a biskup Rzymu jest następcą św. Piotra, księcia apostołów, i prawdziwym zastępcą Chrystusa, głową całego Kościoła oraz ojcem i nauczycielem wszystkich chrześcijan. Jemu w osobie św. Piotra przekazana została przez Pana naszego Jezusa Chrystusa pełna władza pasterzowania, rządzenia i kierowania Kościołem powszechnym, zgodnie z uchwałami soborów powszechnych i świętych kanonów”. Dlatego nauczamy i wyjaśniamy, że Kościół rzymski, z rozporządzenia Pana posiada nad wszystkimi innymi [Kościółami] pierwszeństwo zwyczajnej władzy, oraz że ta jurysdykcyjna władza biskupa Rzymu, która jest rzeczywiście biskupia, jest bezpośrednia: wobec niej obowiązani są zachować hierarchiczne podporządkowanie i prawdziwe posłuszeństwo pasterze i wierni wszelkiego obrządku i godności, każdy z osobna i wszyscy razem, i to nie tylko w sprawach wiary i moralności, ale także w kwestiach dotyczących dyscypliny i kierowania Kościołem rozproszonym po całym świecie; w ten sposób, żeby – przez zachowanie jedności zarówno wspólnoty, jak i wyznawania tej samej wiary z biskupem Rzymu – Kościół Chrystusa był jedną owczarnią wokół jednego najwyższego pasterza¹⁶, w czwartym – o nieomylnym nauczaniu biskupa Rzymu: *My zatem, wiernie zachowując tradycję otrzymaną od początku wiary chrześcijańskiej, na chwałę Boga, naszego Zbawiciela, dla wywyższenia religii katolickiej i dla zbawienia narodów chrześcijańskich, za zgodą świętego soboru, nauczamy i definiujemy jako dogmat objawiony przez Boga, że gdy biskup Rzymu przemawia ex cathedra, to znaczy, gdy wykonując urząd pasterza i nauczyciela wszystkich chrześcijan, na mocy swego najwyższego apostolskiego autorytetu określa naukę dotyczącą wiary lub moralności obowiązującą cały Kościół, dzięki opiece Bożej obiecanej mu w [osobie] św. Piotra, wyróżnia się tą nieomylnością, w jaką boski Zbawiciel zechciał wyposażyć swój Kościół dla definiowania nauki wiary lub moralności. Dlatego takie definicje biskupa Rzymu – same z siebie, a nie na mocy zgody Kościoła – są niezmiennalne¹⁷.*

W dokumentach II Soboru Watykańskiego (1962–1965), a szczególnie w konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*, odnajdujemy potwierdzenie nauki wyłożonej w konstytucji *Pastor aeternus*, z jednoczesnym podkreśleniem zasady kolegialności biskupów¹⁸. W numerze 18. wspomnianej konstytucji czytamy: *Tę naukę o ustanowieniu, wiecznej trwałości, znaczeniu i naturze świętego prymatu Biskupa Rzymskiego i o jego nieomylnym urzędzie nauczycielskim Sobór święty na nowo wszystkim wiernym do wierzenia podaje, a kontynuując rozpoczęte dzieło, postanawia wszem wobec przedstawić i ogłosić naukę o biskupach, następcach Apostołów, którzy wraz z następcą Piotra, Namiestnikiem Chrystusowym, i widzialną Głową całego Kościoła, zarządzają domem Boga żywego. Obok ustanowionego z woli Chrystusa urzędu prymatu trwa nieprzerwanie urząd apostołatu. Tak jak każdorazowy biskup Rzymu jest następcą Piotra, tak następcami apostołów są ustanowieni przez nich biskupi: Tak samo zaś jak trwa nieprzerwanie urząd (munus) powierzony przez Pana indywidualnie Piotrowi, pierwszemu z Apostołów, i mający*

¹⁶ Tamże, nr 16–17.

¹⁷ Tamże, nr 36.

¹⁸ Zob. J. Ratzinger, *Opera omnia*, t. VIII/1: *Kościół – znak wśród narodów*, s. 242–245.

być przekazywanym jego następcom, tak też nieprzerwanie trwa w Kościele urząd Apostołów – pasterzowanie Kościołowi – mający być bez przerwy sprawowany przez poświęcony stan biskupi. Toteż Sobór święty poucza, że biskupi z ustanowienia Bożego stali się następcami Apostołów, jako pasterze Kościoła, kto tedy ich słucha, słucha Chrystusa, a kto nimi gardzi, Chrystusem gardzi i Tym, który posłał Chrystusa (por. Łk 10,16)¹⁹. W ten sposób kolegium apostołów znajduje swoją kontynuację w kolegium biskupów. Jest ono ciałem o organicznej strukturze, w której poszczególni członkowie, stojący na czele swych Kościołów partykularnych, solidarnie uczestniczą w *sollicitudo omnium Ecclesiarum*, a papież zajmuje urząd jego głowy. Kolegium biskupie nie jest zespołem sobie równych (*coetus aequalium*), a biskup Rzymu jest kimś więcej niż tylko *primus inter pares*. Następca Piotra – Zastępca Chrystusa i Pasterz całego Kościoła – jest głową, czyli zwierzchnikiem kolegium biskupów i posiada najwyższą władzę w Kościele²⁰. Następcy kolegium apostołskiego, sprawujący posługę nauczania i kierowania ludem Bożym, stanowią – zawsze i tylko ze swoją głową – podmiot najwyższej i pełnej władzy w Kościele, która może być wykonywana wyłącznie za zgodą biskupa Rzymu²¹. Tak rozumiane kolegium biskupów ukazuje różnorodność, powszechność i jedność Kościoła pojętego jako *Corpus Ecclesiarum*²². W konstytucji *Lumen gentium* czytamy: *Kolegialna jedność przejawia się również w stosunkach poszczególnych biskupów z Kościołami partykularnymi i z Kościołem powszechnym. Biskup Rzymski, jako następca Piotra, jest trwałym i widzialnym źródłem i fundamentem jedności zarówno biskupów, jak rzeszy wiernych. Poszczególni zaś biskupi są widzialnym źródłem i fundamentem jedności w swoich partykularnych Kościołach, uformowanych na wzór Kościoła powszechnego, w którym istnieje i z których się składa jeden i jedyny Kościół katolicki. Toteż poszczególni biskupi reprezentują każdy swój Kościół, wszyscy zaś razem z papieżem cały Kościół, złączeni więzią pokoju, miłości i jedności. [...] Opatrzność Boża sprawiła też, że rozmaite Kościoły, założone w różnych miejscach przez Apostołów i ich następców, zrosły się z biegiem czasu w pewną liczbę wspólnot organicznie zespolonych, które nie naruszając jedności wiary i jedynej, boskiego ustroju Kościoła powszechnego, cieszą się własną karnością, własnymi zwyczajami liturgicznymi, własnym dziedzictwem teologicznym i duchowym. Niektóre spośród*

¹⁹ Sobór Watykański II, Konstytucja *Lumen gentium*, nr 20.

²⁰ Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, nr 6: *Wszyscy biskupi uczestniczą w sollicitudo omnium Ecclesiarum jako członkowie Kolegium Biskupów, będącego kontynuacją Kolegium Apostołów, do którego należała także postać tak niezwykła jak św. Paweł. Ten powszechny wymiar ich episkopé (czuwania) jest nierozdzielnie związany z partykularnym wymiarem powierzonych im urzędów. W przypadku Biskupa Rzymu – który jest Zastępcą Chrystusa w sposób właściwy dla Piotra jako Głowa Kolegium Biskupów – sollicitudo omnium Ecclesiarum zyskuje szczególną moc, ponieważ łączy się z nią pełna i najwyższa władza w Kościele: władza rzeczywiście biskupia, nie tylko najwyższa, pełna i powszechna, ale także bezpośrednia nad wszystkimi – zarówno pasterzami, jak i poszczególnymi wiernymi. Zob. także R. Słupek, *Jestem Kościołem Trójjedynego Boga. Kolegialność Kościoła według Yves'a Congara*, Lublin 2004, s. 179–198.*

²¹ Zob. Sobór Watykański II, Konstytucja *Lumen gentium*, nr 22–25.

²² Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Wybrane zagadnienia z eklezjologii (1985)*, w: *Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969–1996*, red. J. Królikowski, Kraków 2000, s. 215–216.

nich, a mianowicie starożytne Kościoły patriarchalne, będące niejako macierzami wiary, zrodziły z siebie inne, jakby córki, i aż do naszych czasów pozostały związane z nimi ściślejszymi więzami miłości w życiu sakramentalnym i we wzajemnym poszanowaniu praw i urzędów. Ta duchem jedności przepojona różnorodność Kościołów lokalnych jeszcze wspanialej ujawnia powszechność niepodzielnej Kościoła²³.

Ożywiony przez *Vaticanum II* zmysł kolegialny (*affectus collegialis*) ukazał, że prymat nie przeciwstawia się apostołatowi i odwrotnie, ale istnieje między nimi pierwotna i zasadnicza harmonia. Biskup Rzymu należy do kolegium, którego członkowie są braćmi w jednej wierze i posługiwaniu²⁴. Tak więc kolegialność nie przeciwstawia się osobistemu sprawowaniu prymatu przez Następcę Piotra ani nie umniejsza jego posługi²⁵.

PIERWSZY POŚRÓD SŁUG JEDNOŚCI

Jak już zostało wcześniej uwypuklone, prymat biskupa Rzymu jest posługą jedności i polega on przede wszystkim na trosce Następcy Piotra o komunie wszystkich Kościołów partykularnych (lokalnych). Realizacja wskazanego celu wymaga, aby łączył się on z autorytetem i konkretną władzą. Nie może on być jedynie prymatem honorowy, pozbawionym jurysdykcji. Z drugiej strony należy podkreślić, że prymat biskupa Rzymu nie jest władzą absolutną nad Kościołem, biskupami, czy też pojedynczymi wiernymi. Następca Piotra jest również uczniem Jezusa Chrystusa, poszukującym dróg jedności i pojednania oraz sługą prawdy, szczególnie otwartym i wrażliwym na działanie Ducha Świętego, ciesząc się charyzmatem Jego specjalnej asystencji. Papieskie ministerium dobrze oddaje określenie Jana Pawła II – *pierwszy pośród sług jedności*²⁶. Biskup Rzymu jest uległy prawdom wiary, zawartym w Bożym Objawieniu, a przekazywanym przez Pismo Święte i Tradycję. Jako posłuszny woli Bożej, zabezpiecza także bezwzględność wierność słowu Bożemu w całym

²³ Sobór Watykański II, Konstytucja *Lumen gentium*, nr 23.

²⁴ Sobór Watykański II, Konstytucja *Lumen gentium*, nr 27: *Biskupi kierują powierzonymi sobie poszczególnymi Kościołami jako zastępcy i legaci Chrystusa radami, zachętami i przykładami, ale także mocą swego autorytetu i władzy świętej, z której jednak korzystają tylko dla zbudowania trzody swojej w prawdzie i świętości, pamiętając o tym, że kto jest większy, ma być jako mniejszy, a położony jako usługujący (por. Łk 22,26–27). Władza ta, którą w imieniu Chrystusa osobiście sprawują, jest własną, zwyczajną i bezpośrednią, choć jej wykonywanie kierowane jest w ostatecznej instancji przez najwyższą władzę Kościoła i ze względu na dobro Kościoła lub wiernych może być w pewnej mierze ograniczane. Na mocy tej władzy biskupi mają święte prawo i obowiązek wobec Pana stanowienia praw dla swych poddanych, sprawowania sądów i kierowania wszystkim, co należy do dziedziny kultu oraz apostołatu. Im właśnie powierzony został w pełni urząd pasterski, czyli ustawiczna i codzienna troska o własne ich owoce, i nie należy uważać biskupów za wikariuszy Biskupów Rzymskich, ponieważ sprawują sobie właściwą władzę i z całą słusnością nazywają się Przełożonymi ludu, którym kierują. Władzy ich tedy nie niweczy władza najwyższa i powszechna, lecz przeciwnie, potwierdza ją, umacnia i broni, podczas gdy Duch Święty strzeże niezawodnie ustanowionej przez Chrystusa formy rządów w Jego Kościele.*

²⁵ Zob. Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, nr 5; J. Ratzinger, *Opera omnia*, t. VIII/1: *Kościół – znak wśród narodów*, s. 579–613.

²⁶ Jan Paweł II, Encyklika *Ut unum sint*, nr 94.

Kościele. Czyni to również poprzez osobiste świadectwo życia, aż po męczeństwo²⁷. Będąc członkiem kolegium biskupiego, wsłuchuje się w głos Kościołów partykularnych, a także w *sensus fidei* całego ludu Bożego, zjednoczonego ze swymi pasterzami²⁸.

Sprawowanie prymatu, jego formy, sposoby realizacji, należy rozpatrywać biorąc pod uwagę dwie podstawowe przesłanki: jedność episkopatu i biskupi charakter prymatu. W encyklice *Ut unum sint* znajdujemy następujące wytłumaczenie: *Misja Biskupa Rzymu w gronie wszystkich Pasterzy polega właśnie na tym, że ma on „czuwać” (episkopein) niczym strażnik, aby dzięki Pasterzom we wszystkich Kościołach partykularnych słyszano prawdziwy głos Chrystusa-Pasterza. W ten sposób w każdym z powierzonych im Kościołów partykularnych urzeczywistnia się jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół. Wszystkie Kościoły trwają w pełnej i widzialnej komunii, bo wszyscy Pasterze są w jedności z Piotrem, a tym samym w jedności Chrystusa*²⁹. Należy jeszcze dodać, że choć prymat Następcy Piotra przybiera różne formy, zgodnie ze zmieniającymi się okolicznościami życia Kościoła³⁰, i jest sprawowany na wielu płaszczyznach (czuwanie nad głoszeniem słowa, nad sprawowaniem sakramentów i liturgii, nad misją, nad dyscypliną i życiem chrześcijańskim, zlecenie wyświęcenia nowych biskupów, przyjęcie od nich wyznania wiary katolickiej, dopomaganie wszystkim w wytrwaniu w wyznawanej wierze, wydawanie praw dla całego Kościoła, ustanawianie struktur duszpasterskich służących różnym Kościołom partykularnym, nadawanie mocy wiążącej postanowieniom synodów partykularnych, zatwierdzanie ponad diecezjalnych zgromadzeń zakonnych), to jednak urzeczywistnia się przede wszystkim przez przekazywanie słowa Bożego. Jest to specyficzna i wyjątkowa odpowiedzialność za misję ewangelizacyjną³¹.

Realizacja posługi prymacjalnej dokonuje się poprzez sprawowanie najwyższego i powszechnego urzędu nauczycielskiego, obejmującego w pewnych przypadkach także przywilej nieomyłności, oraz władzę rządów kościelnych, koniecznych dla umocnienia oraz obrony jedności wiary i wspólnoty eklezjalnej. Bez władzy jurysdykcyjnej, wyrażającej się w kościelnej *praxis*, prymat byłby tylko pozorem³². Zakres funkcji prymacjalnej zmienia się w czasie i zależy od potrzeb Kościoła w danej epoce historycznej (*necessitas Ecclesiae*). Nie można więc na podstawie samego faktu, że

²⁷ Zob. J. Ratzinger, *Opera omnia*, t. VIII/1: *Kościół – znak wśród narodów*, s. 613–621.

²⁸ Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, nr 10.

²⁹ Jan Paweł II, Encyklika *Ut unum sint*, nr 94.

³⁰ Sobór Watykański II, Konstytucja *Lumen gentium*, nr 48: *Kościół pielgrzymujący, w swoich sakramentach i instytucjach, które należą do obecnego wieku, posiada postać tego przemijającego świata* [...]; Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, nr 12: *Konkretne formy sprawowania posługi Piotrowej są dla niej charakterystyczne w takiej mierze, w jakiej stanowią wierną realizację — w konkretnych okolicznościach czasu i miejsca — wymogów, które wynikają z ostatecznego celu właściwego Prymatowi (jedność Kościoła). Większy lub mniejszy zasięg tych konkretnych form będzie w każdej epoce historycznej zależał od necessitas Ecclesiae. Duch Święty pomaga Kościołowi poznawać tę necessitas, a Biskup Rzymu, wsłuchując się w głos Ducha działającego w Kościołach, stara się znaleźć odpowiedź oraz udziela jej w momencie, gdy uzna to za stosowne, i w wybranej przez siebie formie.*

³¹ Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, nr 8–10.

³² Jan Paweł II, Encyklika *Ut unum sint*, nr 94: *To Następca św. Piotra ma przypominać o nakazach wynikających ze wspólnego dobra Kościoła, gdyby ktoś doznawał pokusy, by o nich zapomnieć w imię własnych interesów. To on ma obowiązek przestrzegać i budzić czujność, a czasem orzekać,*

w przeszłości jakieś zadanie było realizowane lub nie było realizowane przez następcę Piotra w ramach prymatu orzekać o jego kompetencjach w przyszłości. Ostateczne rozeznanie i określenie dotyczące zgodności między naturą posługi Piotrowej a formami jej sprawowania dokonuje się w łonie samego Kościoła (*in Ecclesia*), pod natchnieniem Ducha Świętego i w braterskim dialogu Biskupa Rzymu z kolegium biskupim, zgodnie z aktualnymi potrzebami Kościoła. Tak więc od samego następcy Piotra zależy sposób sprawowania własnej posługi prymacjalnej w Kościele³³.

Niewątpliwie rzymskokatolickie nauczanie o prymacie Biskupa Rzymu stanowi dużą trudność na płaszczyźnie przywracania jedności chrześcijan. Różne rozumienie pierwszeństwa następcy Piotra odgrywa zasadniczą rolę w podziałach pomiędzy Kościołami i wspólnotami ekumenicznymi, co bardzo wyraźnie uwidoczniło się w prowadzonych dialogach ekumenicznych³⁴. Przykładem tego mogą być słowa metropolity grecko-prawosławnego Szwajcarii Damaskinosa (1936–2011), pioniera prawosławnego ekumenizmu, zawarte w jego liście do ówczesnego prefekta Kongregacji Nauki Wiary kardynała Josepha Ratzingera, datowanym na 30 października 2000 r. Czytamy tam: *Zrozumieliśmy ponadto, że główną przeszkodę na drodze przywrócenia pełnej wspólnoty stanowi jurysdykcyjny prymat papieża. W rzeczy samej najtrudniejszy wydaje się problem porządku Kościoła: z jednej strony dla Rzymu, ponieważ prymat sedes Romana uważa on za konstytutywny dla jedności Kościoła; z drugiej strony dla Wschodu, ponieważ w tych roszczeniach widzi on naruszenie episkopalnej struktury Kościoła. Odpowiadając na list metropolity późniejszy papież napisał: Prymat – powiedział to sam Paweł VI – stanowi w pewnym sensie „główną przeszkodę” na drodze przywracania pełnej wspólnoty. Ale jest on też głównym czynnikiem umożliwiającym ją, ponieważ bez niego Kościół już dawno rozpadłby się na Kościoły narodowe i obrzędowe, które stałyby się nieprzejrzanym wprost terenem ekumenicznym; ponieważ umożliwia także dokonywanie wiążących kroków prowadzących ku jedności*³⁵.

Kościół rzymskokatolicki jest przekonany, że komunია Kościołów partykularnych z Kościołem Rzymu oraz ich Biskupów z Biskupem Rzymu jest w Bożym zamyśle podstawowym warunkiem pełnej i widzialnej komunii³⁶. Stwierdzenie to znajduje swoje uzasadnienie w konieczności wyrażenia jedności Kościoła w sposób widzialny w postaci jednej jednoczącej wszystkich biskupów z Chrystusem i wszystkich chrześcijan w swojej wierze. Funkcja prymatu Następcy Piotra, polegająca na przewodniczeniu w prawdzie i miłości, trwa w Kościele, aby był on widzialną komunią wszystkich uczniów Chrystusa³⁷.

że ta czy inna szerząca się opinia jest nie do pogodzenia z jednością wiary. Gdy wymagają tego okoliczności, przemawia w imieniu wszystkich Pasterzy będących w komunii z nim. Może też — pod ściśle określonymi warunkami, sformułowanymi przez Sobór Watykański I — orzec ex cathedra, że dana doktryna należy do depozytu wiary.

³³ Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, nr 12–13; Kongregacja Nauki Wiary, *List Communio notio*, Watykan 1992, nr 18.

³⁴ Zob. J. Nastalek, *Prymat papieski w dialogu ekumenicznym w polskiej literaturze teologicznej*, Świdnica 2008, s. 53.

³⁵ J. Ratzinger, *Opera omnia*, t. VIII/2: *Kościół – znak wśród narodów. Pisma ekumeniczne i ekumeniczne*, wyd. polskie red. K. Góźdź, M. Górecka, Lublin 2013, s. 726, 737.

³⁶ Jan Paweł II, Encyklika *Ut unum sint*, nr 97.

³⁷ Jan Paweł II, Encyklika *Ut unum sint*, nr 97; Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, nr 15.

PRYMAT BISKUPA RZYMU JAKO POSŁUGA JEDNOŚCI

STRESZCZENIE

Problematyka prymatu Biskupa Rzymu należy do najważniejszych zagadnień poruszanych na płaszczyźnie ekumenicznej podczas prowadzonych dialogów Kościoła rzymskokatolickiego z innymi Kościołami i Wspólnotami eklezjalnymi. Należy go rozpatrywać odwołując się przede wszystkim do tajemnicy Kościoła ustanowionego przez Jezusa Chrystusa, którego podstawowym i fundamentalnym przymiotem jest jedność. Źródłem i wzorem jedności eklezjalnej jest komunია Osób w Trójcy Świętej. Podstawą jedności Kościoła jest wyznawanie tej samej wiary, celebrowanie tych samych sakramentów i uznanie komunii hierarchicznej. Na przestrzeni wieków można zaobserwować ciągłość w rozwoju doktryny o prymacie Biskupa Rzymu. Urząd Następcy Piotra należy do podstawowych struktur Kościoła. Kształtował się przez wieki, wzrastał i rozwijał się wraz z całą wspólnotą wierzących w Jezusa Chrystusa w jej permanentnej eklezjogenezie. Kościół rzymskokatolicki niezmiennie utrzymuje, że prymat Biskupa Rzymu jest darem Chrystusa dla Kościoła jako niezbędną posługą na rzecz jedności. Papieskie ministerium dobrze oddaje określenie Jana Pawła II – pierwszy pośród sług jedności. Struktura prymacjalna Kościoła nie przeciwstawia się jego strukturze kolegialnej. Istnieje między nimi pierwotna i zasadnicza harmonia.

THE PRIMACY OF THE BISHOP OF ROME AS A SERVICE OF UNITY

SUMMARY

The subject of the primacy of the Bishop of Rome is one of important and up-to-date theological issues. It is particularly significant in the sphere of ecumenism. The primacy of Peter and his followers can be presented with reference to the mystery of the Church as a divine-human reality, whose basic quality is unity. The primacy of the Bishop of Rome by the will of Jesus Christ is a necessary service aimed at ecclesiastic unity. Fulfilling this aim requires that it is linked with an authority and a specific jurisdictional power. The patriarchal structure of the Church does not impede its collegial structure.

DER PRIMAT DES BISCHOFES VON ROM ALS DIENST DER EINHEIT

ZUSAMMENFASSUNG

Die Problematik des Primats des Bischofs von Rom gehört zu den wichtigsten Fragen, die auf ökumenischer Ebene während der Gespräche der römisch-katholischen Kirche mit anderen Kirchen und kirchlichen Gemeinschaften aufgeworfen wird. Man sollte dabei in erster Linie auf das Mysterium der Kirche Bezug nehmen, die von Jesus Christus gegründet wurde und dessen grundlegendes Merkmal die Einheit ist. Die Quelle und das Modell der kirchlichen Einheit ist die Gemeinschaft der Personen in der Heiligen Dreifaltigkeit. Die Grundlage der Einheit der Kirche ist das Bekenntnis zum selben Glauben, die Feier der selben Sakramente und die Anerkennung der hierarchischen Gemeinschaft. Im Laufe der Jahr-

hunderte ist eine Kontinuität in der Entwicklung der Lehre über den Primat des Bischofs von Rom festzustellen. Das Amt des Nachfolgers des hl. Petrus gehört zu den Grundstrukturen der Kirche. Es wurde über Jahrhunderte gestaltet, wuchs und entwickelte sich mit der ganzen Gemeinschaft der Gläubigen an Jesus Christus in ihrer ständigen Ekklesiogenese. Die römisch-katholische Kirche vertritt ausnahmslos die Auffassung, dass der Primat des Bischofs von Rom eine Gabe Christi an die Kirche ist und als unentbehrlicher Dienst zugunsten der kirchlichen Einheit verstanden werden soll. Das päpstliche Amt spiegelt gut ein Ausdruck wider, der von Johannes Paul II. formuliert wurde: der erste unter den Dienern der Einheit. Die Primatstruktur der Kirche widerspricht nicht ihrem kollegialen Aufbau. Zwischen ihnen besteht eine ursprüngliche und grundlegende Harmonie.

BIBLIOGRAFIA

- Bartnik Cz.S., *Kościół*, Lublin 2009.
- Bartnik Cz.S., *Personalizacja Kościoła w ujęciu Kardynała Karola Wojtyły*, „Znak” 32 (1980) nr 11, s. 1412–1418.
- Carrasco A., *Le primat de l'évêque de Rome*, Freiburg 1990.
- Greshake G., *Der Glaube und die dogmatischen Aussagen des I. Vaticanums über den päpstlichen Primat*, „Studia Nauk Teologicznych” 10 (2015), s. 107–121.
- Grzechowiak S., *Kościół, kim jesteś? Studium eklezjologii*, Gniezno 2002.
- Jan Paweł II, Encyklika *Ut unum sint*, Watykan 1995.
- Kongregacja Nauki Wiary, *List Communionis notio*, Watykan 1992.
- Lohfink G., *Czy Bóg potrzebuje Kościoła? O teologii ludu Bożego*, Poznań 2005.
- Mastej J., *Od objawienia do wiary. Personalistyczna koncepcja aktu wiary chrześcijańskiej*, Lublin 2001.
- Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Wybrane zagadnienia z eklezjologii (1985)*, w: *Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969–1996*, red. J. Królikowski, Kraków 2000, s. 197–236.
- Morawa J., *Znaki prawdziwości Kościoła*, w: *Teologia fundamentalna*, t. 4: *Kościół Chrystusowy*, red. T. Dzidek i in., Kraków 2003, s. 174–190.
- Nagy S., *Chrystus w Kościele*, Wrocław 1982.
- Nastalek J., *Prymat papieski w dialogu ekumenicznym w polskiej literaturze teologicznej*, Świdnica 2008.
- Pié-Ninot S., *Wprowadzenie do eklezjologii*, Kraków 2002.
- Ratzinger J., *Opera omnia*, t. VIII/1: *Kościół – znak wśród narodów. Pisma eklezjologiczne i ekumeniczne*, wyd. polskie, red. K. Góźdź, M. Górecka, Lublin 2013.
- Ratzinger J., *Opera omnia*, t. VIII/2: *Kościół – znak wśród narodów. Pisma eklezjologiczne i ekumeniczne*, wyd. polskie, red. K. Góźdź, M. Górecka, Lublin 2013.
- Rusecki M., *Traktat o Kościele*, red. K. Kaucha, P. Królikowski, J. Mastej, Lublin 2014.
- Schatz K., *Der päpstliche primat*, Würzburg 1990.
- Seweryniak H., *Geografia wiary*, Warszawa 2010.
- Seweryniak H., *Święty Kościół powszedni*, Warszawa 1996.
- Słupek R., *Jesteśmy Kościołem Trójjedynego Boga. Kolegialność Kościoła według Yves'a Congara*, Lublin 2004.

- Sobór Watykański I, Pierwsza konstytucja dogmatyczna o Kościele Chrystusowym *Pastor aeternus*, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, tekst łaciński i polski, t. IV: *Lateran V, Trydent, Watykan I*, układ i opracowanie A. Baron, H. Pietras, Kraków 2005, s. 913–927.
- Sobór Watykański II, Konstytucja *Lumen gentium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 1986³, s. 105–166.
- Tillard J.M.R., *Il vescovo di Roma*, Brescia 1985.
- Waldenfels H., *O Bogu, Jezusie Chrystusie i Kościele – dzisiaj*, Katowice 1992.
- Żmudziński M., *Ty jesteś Piotr. Świadomość funkcji prymacjalnej Jana Pawła II*, Olsztyn 2003.